

Пандас Анастасія Валеріївна

УДК 332.1:339.138

**МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ
ВЕЛИКОГО МІСТА**

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській державній академії будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України.

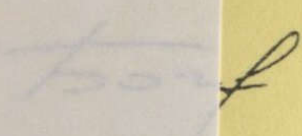
Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Семенов Василь Федорович,
Одеський національний економічний університет,
професор кафедри економіки і управління туризмом.

Офіційні опоненти доктор економічних наук, доцент
Панухник Олена Віталіївна,
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, професор кафедри фінансів, обліку і контролю;

доктор економічних наук, професор
Немченко Валерій Вікторович,
Одеська національна академія харчових технологій,
завідувач кафедри обліку і аудиту.

Захист відбудеться «28» травня 2015 року о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05. в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, конференц-зала

Зробити записку про захист дисертації у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112.

Богатов А.Г.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Великі міста сьогодні становлять особливий інтерес, як каркас регіональної економіки, як, простір, що має велике значення не лише у своїй країні або регіоні, а й впливає на національну і навіть планетарну економіку й політику. Сучасні тренди використання потенціалу просторового розвитку міста мають суперечливий характер, який проявляється у трансформації соціального, економічного та екологічного урбанізованого простору. З одного боку, збільшується антропогенне навантаження на простір, поглиблюються диспропорції у внутрішньому розвитку міст, посилюються міграційні процеси, а з іншого – стає більш інтенсивним розвиток міст, відбувається концентрація інвестиційного та людського капіталу у великих територіальних центрах, інноваційний розвиток потенціалу просторової інфраструктури, включаючи транспортно-логістичні та інформаційні комунікації. У зв'язку з цим актуальним є удосконалення механізмів регулювання процесів ефективного використання потенціалу просторового розвитку великого міста, що будуть враховувати особливості внутрішнього потенціалу, адміністративно-територіальної структури, організації економічної діяльності, розселення і рівень забезпеченості транспортною інфраструктурою. Активізація наукового інтересу до проблем просторового розвитку зумовлена також потребою у розробці наукових підходів до проведення реформи адміністративно-територіального устрою в Україні, мета якої полягає у підвищенні ефективності управління соціально-економічними процесами, безпосередньо на рівні місцевого самоврядування. Пропорційний і гармонійний розвиток великого міста, подолання диспропорцій у його функціонуванні потребує осмисленого підходу до вирішення проблем, що існують у його просторі. Системний розвиток міських територій неможливий також без удосконалення систем управління і прогнозування, розробки стратегічних проектів, спрямованих на стимулювання розвитку великих міст, створення нових точок економічного зростання, враховуючи економічну диверсифікацію, рівень конкурентоспроможності економіки та якості життя людей.

Засновниками теорій просторового розвитку є А. Вебер, М.Вебер, У. Ізард, В. Кристаллер, В. Лаунхардт, А. Льош, Ф. Перру, Т. Паландер, Т. Райнер, Й. Тюнен та ін. Широке коло питань проблематики розвитку міст і міських поселень розробляли провідні вітчизняні та зарубіжні вчені: Е.Б.Алаєв, М.М. Баранський, С.Дорогунцов, Ф.З. Заставний, Л.М. Корецький, В.М. Кубійович, В.В. Немченко, М.М.Паламарчук, О.В. Панухник, Л.Г.Руденко, В.Ф.Семенов, О.І.Шаблій, В.Шевчук, Л.Шостак тощо.

У наукових працях вказаних авторів формується науково-методичний базис, здатний забезпечувати високий рівень економічного розвитку будь-якої території з точки зору просторового підходу. Втім, залишаються відкритими питання вивчення шляхів забезпечення динамічного зростання, досягнення зрівноваженості, збалансованості, зменшення внутрішніх асиметрій у забезпеченні системного функціонування, обґрунтування критеріїв оцінки стану та вибору стратегічних напрямків просторового розвитку великих міст

V 018538

України. Необхідність вирішення організаційно-економічних проблем, теоретичних, методичних та прикладних питань механізму регулювання просторового розвитку великих міст, їхня складність та недостатня вивченість зумовили вибір теми дослідження, підтверджують його актуальність, визначають його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою комплексних науково-дослідницьких держбюджетних тем: Одеської державної академії будівництва і архітектури: „«Проблеми розвитку менеджменту та маркетингу будівельного сектору Півдня України в умовах становлення ринкових відносин» (номер державної реєстрації – 0106U000951); «Інноваційна парадигма управління проектами та програмами» (номер державної реєстрації – 0112U003212), у яких здобувач була автором методик оцінки стійкого просторового розвитку просторового розвитку міста Одеси, побудови багатофакторної моделі прогнозування просторового розвитку міста, встановлення критеріїв збалансованості функціонування міської системи; здобувач була також автором розроблених критеріїв вибору економіко-математичних методів встановлення рівня просторового розвитку міста дворівневою системою оцінювання та методики побудови імітаційної моделі функціонування системи міста з використанням інформаційних технологій.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій з формування механізмів регулювання просторового розвитку великого міста.

Для досягнення поставленої мети були поставлені і вирішені наступні завдання:

- дослідити теоретичні аспекти теми та уточнити трактування поняття «просторовий розвиток великого міста»;
- уточнити теоретичні уявлення про феномен великого міста в територіально-господарському контексті.
- розвинути концептуальні засади просторового розвитку великого міста як системного елементу національного і регіонального економічного простору;
- обґрунтувати концепцію регулювання просторового розвитку великого міста на засадах соціально-орієнтованого підходу;
- удосконалити методичні засади комплексного соціально-економічного проектування просторового розвитку великого міста;
- запропонувати критерії класифікації основних типів управління просторовим розвитком;
- розробити методичний підхід до оцінки соціально-економічного потенціалу приміських територій;
- обґрунтувати науково-практичні засади формування комплексної програми соціально-економічного розвитку великого міста.

Об'єктом дослідження є процеси просторового розвитку великого міста.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти формування механізмів регулювання просторового розвитку великого міста.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, регіональної економіки, висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених.

Для розв'язання поставлених задач у процесі дослідження були використані такі методи: діалектичний – для розгляду явищ міського розвитку у їх взаємозв'язку; системний підхід – для вивчення зв'язків між явищами та процесами розвитку великого міста; статистичний аналіз – для визначення динаміки, структури та результативності розвитку міського простору; порівняння, групування – для опрацювання статистичних даних; стратегічний аналіз – для ідентифікації та позиціонування міст за рівнем просторового розвитку; структурно-функціональний – при формуванні матриці вибору стратегії забезпечення просторового розвитку великого міста.

Інформаційна база дослідження включає Конституцію України, Закони України, ґрунтується на законодавчо-нормативних актах з питань регіонального та міського розвитку. Опрацьовані статистичні матеріали Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерства інфраструктури України, Державної служби статистики України та Одеського обласного управління статистики, постанови, розпорядження й аналітичні дані інших міністерств і відомств.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій з формування механізмів регулювання просторового розвитку великого міста. Наукова новизна найважливіших результатів дослідження полягає у наступному:

вперше:

- обґрунтовано концепцію регулювання просторового розвитку великого міста, що базується на моделі соціально-орієнтованого девелопменту локальних міських територій, заснованій на принципах приватно-суспільного партнерства (влади, бізнесу, населення), що дозволяє ув'язати процеси просторового розвитку міста з інтересами розвитку локальних територіальних спільнот;

удосконалено:

- методичні засади комплексного соціально-економічного проектування просторового розвитку великого міста, а саме: розроблено підхід до диференціації міських зон за ступенем готовності городян до інновацій у соціальній сфері, здійснюваних міською адміністрацією, який ґрунтується на ув'язуванні рівня добробуту соціальних груп з поділом міста за територіальною ознакою;

- критерії класифікації основних типів управління просторовим розвитком: за суб'єктами економічної діяльності, характеристиками їхньої взаємодії, за принципами й інструментами аналізу, методами регулювання просторового розвитку, що дозволило провести принципові розходження між директивним, бізнес-орієнтованим і соціально-орієнтованим управлінням;

- методичний підхід до оцінки соціально-економічного потенціалу приміських територій, що включає систему показників-індикаторів, які дозволяють виділити загальну територію, що належить до приміської зони, та

диференціювати ступінь і інтенсивність впливу міста у розрізі підзон сильного, середнього й слабого впливу, виявити пріоритетні напрямки в поліпшенні умов життєдіяльності населення;

дістали подальший розвиток:

- понятійно-категоріальний апарат регіонально-адміністративного менеджменту у частині трактування просторового розвитку великого міста як перетворення матеріального середовища, обумовленого змінами в соціальному середовищі місцевих спільнот у границях їх проживання – локальних міських територій, що досягається за допомогою механізмів регулювання партнерських відносин влади, бізнесу і населення;

- теоретичні засади регулювання розвитку великого міста, а саме: з позицій регіонального релятивізму уточнені теоретичні уявлення про мезоекономічний феномен великого міста, про принципи й критерії його ідентифікації; обґрунтовано зв'язок розвитку великих міст із їхнім позиціонуванням в територіально-господарському контексті;

- концептуальні засади просторового розвитку великого міста як системного елементу національного і регіонального економічного простору і як ситуаційного локалізатора інноваційного орієнтиру розвитку економік міст, що дозволило розкрити функціональний взаємозв'язок соціального, економічного і екологічного розвитку в єдиній просторовій компоненті розвитку локалізованих підсистем господарювання великих міст;

- науково-практичні засади формування комплексної програми соціально-економічного розвитку великого міста на засадах поєднання програмно-цільового підходу до розробки стратегії такого розвитку із принципами й технологіями соціально-економічного проектування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретико-методичних розробок та практичних рекомендацій щодо формування і функціонування механізмів регулювання просторого розвитку великого міста органами влади державного, регіонального, місцевого й галузевого рівнів при розробці програмних документів у сфері соціально-економічного розвитку регіонів та населених пунктів.

Вищевказані рекомендації використовуються у практичній діяльності Управління архітектури та містобудування м. Одеси (довідка № 01-12/248 від 21.02.2015р.), Департаменту фінансів Одеської міської Ради (довідка №01-11-13/825 від 04.03.2015р.), Державного регіонального проектно-вишукувального інституту «УКРПІВДЕНДІПРОВОДГОСП». Теоретичні та методичні розробки дисертації запроваджені у навчальний процес Одеської державної академії будівництва і архітектури Одеської державної академії будівництва і архітектури.

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на міжнародних та

всеукраїнських науково-практичних конференціях серед яких найбільш важливими були: «Закономірності та механізми розвитку сучасних соціально-економічних систем» (м.Одеса, 2007 р.), «Маркетингова діяльність в умовах фінансово-економічної кризи» (м.Одеса, 2009 р.), «Європейська наука ХХІ століття – 2009» (м.Пшемшль, 2009 р.), «Україна в умовах соціально-економічного розвитку: проблеми та перспективи» (м.Одеса, 2010 р.), «Інноваційна парадигма сучасного розвитку маркетингу» (м.Одеса, 2010 р.), «Управління проектами в умовах транзитної економіки» (м.Одеса, 2011 р.), «Украина и глобальная экономика: теория и практика хозяйствования» (г.Симферополь, 2011 г.), «Розвиток маркетингової діяльності в умовах економічної глобалізації» (м.Одеса, 2012 р.), «Проблемы и перспективы развития экономических наук в ХХІ веке» (г.Москва, 2014 г.), «Инновационные взгляды научной молодежи 2015» (г.Москва, 2015 г.), «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд» (м.Запоріжжя, 2015 р.), «Сучасні проблеми управління підприємствами в умовах глобалізації та інтернаціоналізації: теорія, практика» (м.Одеса, 2015 р.).

Публікації одержаних результатів. Основні результати дослідження відображені у 13 наукових працях, опублікованих автором, загальним обсягом 2,6 друк. арк., в тому числі особисто автору належить 2,25 друк. арк. У фахових наукових провідних виданнях опубліковано 8 статей обсягом 2,15 у.д.а.

Обсяг та структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, викладена на 181 сторінці основного тексту, включає 10 таблиць, 10 рисунків. Список використаних літературних джерел містить 147 найменувань на 12 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретико-методичні засади регулювання просторового розвитку великого міста» визначено сутність і зміст просторового розвитку та територіальної організації великого міста, досліджено типи відтворення й економічні фактори просторового розвитку великих міст, обгрунтовано концептуальні підходи до регулювання просторового розвитку великого міста, розроблено методичні підходи до функціонального зонування просторової організації великого міста.

Просторовий розвиток міста – це динамічний процес зміни його внутрішньої соціально-економічної структури у напрямку її вдосконалення та раціоналізації. Просторовий розвиток великого міста спрямований на сприяння його збалансованому та сталому розвитку, містить фізичні, економічні, соціальні, культурні, адміністративні, управлінські, політичні та екологічні складові, розвиток яких направлений на забезпечення конкурентоспроможності, інтегрованості міського простору та підвищення рівня добробуту населення.

Зміст просторового розвитку міста визначається сукупністю чинників, які впливають на якість життя: тривалість життя, стан навколишнього середовища, стан охорони здоров'я, купівельна спроможність населення, якість житлових

умов, ступінь економічної та політичної стабільності тощо. Багато в чому просторовий розвиток тісно пов'язаний з інноваційним розвитком, який має безпосередній вплив на рівень виробництва, технологій, освіти, медицини, якість життя населення, стан навколишнього середовища.

Просторовий розвиток міста повинен розглядатися із двох сторін: як процес змін у матеріально-речовинній структурі міста та як процес змін у соціально-економічних відносинах. Розбіжність цих процесів (по швидкості, тривалості, локалізації й т.д.) викликає протиріччя між потребами місцевого соціуму в локальних суспільних благах і можливістю їх задоволення (за якістю й кількістю) існуючим міським середовищем, вирішення яких викликає необхідність розробки відповідних регулюючих механізмів просторового розвитку.

Доведено, що основна проблематика великих міст може бути зведена до п'яти основних груп проблем: демографічна проблема в поєднанні з деформаціями трудових ресурсів і трудовою міграцією; фрагментарність виробництва товарів, підірваність виробничих основ; недостатній розвиток інфраструктури (виробнича, ринкова, соціальна) і незадовільний рівень забезпечення населення й організацій послугами інфраструктури; недостатність фінансових ресурсів для інвестицій і обмеженість ринково-привабливих інвестиційних проектів; залежність від ввозу товарів при високій місткості ринку. Обґрунтовано, що всі проблеми великих міст повинні вирішуватися комплексно й одночасно. Доведено, що тільки в умовах визначення місця й ролі великого міста в системі регіонального суспільного поділу праці складаються необхідні передумови для реалізації як наявних конкурентних переваг, так і державної підтримки.

Виділені фактори, які підтримують функціонування великих міст (особлива роль підприємств, що працюють на вивіз; ринкове просування населення й ін.), а також гальмують ці процеси (висока місткість ринку; якість робочої сили; агресивна конкуренція ввозу й ін.). При цьому показано, що ті самі фактори в одних умовах можуть відігравати позитивну роль, в інших – негативну. Розмежовані проблеми, які велике місто може вирішити власними силами (підтримка бізнесу за допомогою муніципальних закупівель; стимулювання економічної активності населення; розгортання кооперації та ін.) і проблеми, які місто може вирішити тільки при державній підтримці або за участю зовнішніх інвесторів (розвиток інфраструктури на основі державно-приватного партнерства; забезпечення інвестиційного вливання з використанням державних гарантій та ін.).

Обґрунтовано концепцію просторового розвитку великого міста як системного елементу національного і регіонального економічного простору і як ситуаційного локалізатора інноваційного орієнтуру розвитку економік міст, що дозволило розкрити функціональний взаємозв'язок соціального, економічного і екологічного розвитку в єдиній просторовій компоненті розвитку локалізованих підсистем господарювання великих міст. Цілісність просторового розвитку великого міста досягається шляхом збалансування, відкритості, адаптивності структур простору, які містять неоднорідні складові, здатні до прояву дезінтеграційних функцій. Такий підхід дозволяє встановити ступінь

незалежності великого міста, сформуванати й запропонувати заходи щодо оптимізації просторового розвитку в контексті місцевого самоврядування.

Основною метою регулювання просторового розвитку великого міста є синхронізація зусиль всіх учасників суспільних відносин (органів державного управління, органів місцевого самоврядування, громадських організацій населення, суб'єктів підприємницької діяльності та ін.), спрямованих: по-перше, на оптимізацію популяції населення; по-друге, на активізацію підприємницької діяльності; і, по-третє, на збереження і поліпшення навколишнього природного середовища, для чого передбачається повсюдне використання більш досконаліх методів управління містом. Головними завданнями регулювання просторового розвитку великого міста є: забезпечення ефективного розвитку міста; поєднання інтересів великого міста з загальнодержавними та інтересами окремих суб'єктів діяльності; ефективне використання потенціалу великого міста; ефективне розміщення та розвиток суб'єктів господарювання.

У другому розділі «Дослідження потенціалу та факторів розвитку міського простору» визначено характеристики та основні тенденції просторового розвитку великих міст України і світу, досліджено економічні фактори, потенціал і пріоритети розвитку великих міст у територіально-господарській системі Причорноморського регіону, обґрунтовано стратегічні імперативи управління просторовим розвитком великого міста.

В результаті дослідження встановлено, що великі міста, виступають найважливішим фактором, складовою і наслідком мезоекономічного розвитку й можуть розглядатися як територіально-господарські системи особливого рангу функціональної спрямованості, мезоекономічної детермінанти й місії. Великі міста концентрують значну (всезростаючу) частку факторів виробництва, обслуговують, організовують і інтегрують мезоекономіку, виступають генератором і ретранслятором на периферію основних економічних інновацій, служать базою для трансрегіональних контактів (рис. 1).

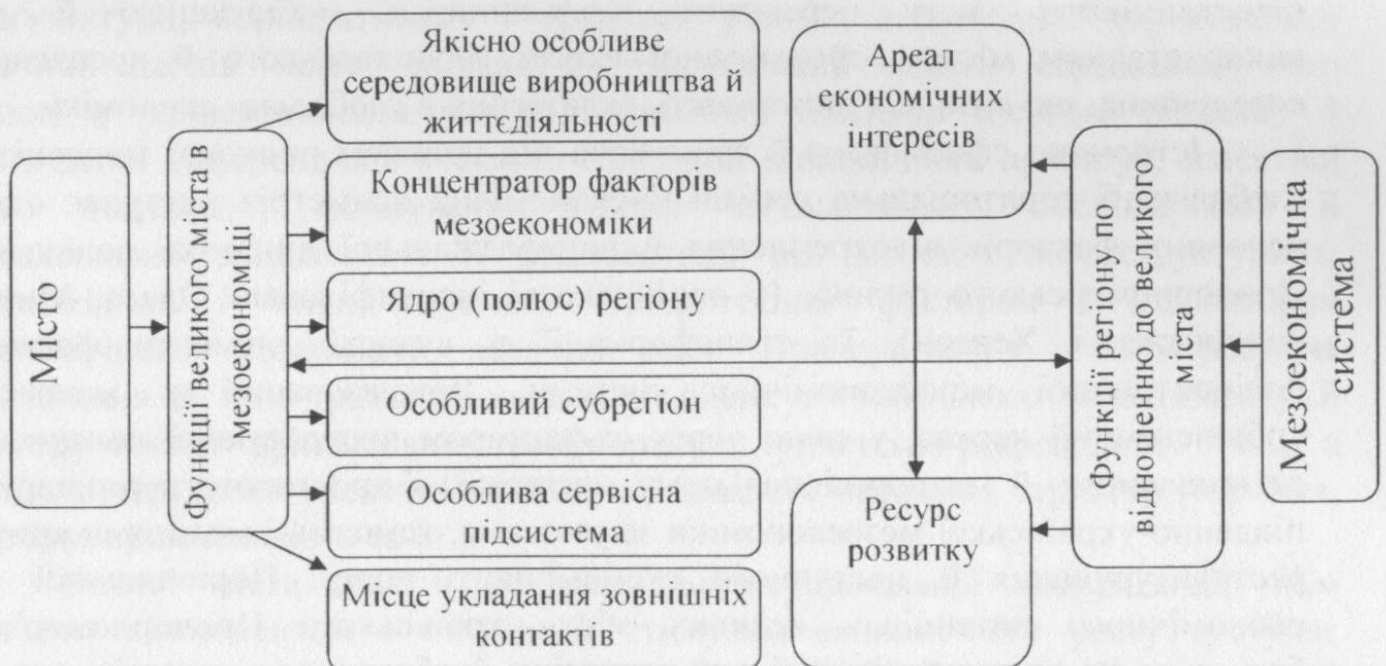

Рис. 1. Функціональний взаємозв'язок великого міста й мезоекономіки в цілому

Формуючи найбільш сприятливе середовище для проживання й господарювання територіальної спільноти, вони виступають стабілізатором і, одночасно, «полюсом росту» всієї мезоекономічної системи, що служить для великих міст і ресурсом розвитку, і ареалом пріоритетних економічних інтересів, що дозволяє говорити про спряженість продукovanого глобалізацією розвитку міських поселень і їх позиціонування в мезоекономічному контексті.

В умовах глобалізації й відповідного реструктурування мезоекономічного простору уявлення про феномен «великого міста» повинні бути скоректовані з позицій регіональної взаємодії, що передбачає ідентифікацію «великих міст» з урахуванням мезоекономічної специфіки: загального рівня урбанізованості території, параметричних особливостей регіональної «столиці», її фактичного «відриву» (по демографічних і економічних показниках) від інших міських поселень, наявності однополюсної, або багатополюсної моделі організації регіональної економіки й розселення, макроекономічного масштабу регіону. Індикація великого міста передбачає також порівняльний аналіз і урахування ступеня його включеності в сучасні мережні взаємодії, у глобальну економіку в цілому.

Глобалізація, з одного боку, сприяє вибудовуванню однополюсної територіально-господарської системи України (з домінантою м. Київ як загальносистемного розпорядчо-перерозподільного й інноваційного центра), з іншого, створює передумови для її трансформації в багатополюсну конструкцію. Аналіз еволюції великих міст у мезоекономічному контексті вказує на зв'язок основних етапів (стадій) ринкового реформування української економіки, дифузії в ній (у територіальному аспекті) новаційних імпульсів глобалізації, особливостей еволюції системи великих міст і домінантних груп факторів їх розвитку. Детермінантою випереджальної позитивної динаміки великих міст стають перерозподілювані по диверсифікованих каналах ресурси і проникаючі в економіку великих міст глобальні мережі. Перехід до стадії інвестиційного росту переважно пов'язаний з мобілізацією й дієвим використанням містом сформованої якості господарського й поселенського середовища, що визначає можливість включення в глобальну економіку.

Історично сформована й зростаюча під впливом ринкової модернізації й глобалізації територіальна соціально-економічна асиметрія виступає одним з основних факторів відокремлення й випереджальної динаміки великих міст Причорноморського регіону (у даній якості ідентифіковані Одеса, Миколаїв, Запоріжжя і Херсон), їх трансформації у вузлові елементи формованої поліцентричної мезоекономічної системи. Локалізований у макрорегіоні урбаністичний каркас, у свою чергу, є фактором прогресуючої поляризації (у регіональному й макрорегіональному масштабі) і просторового розшарування південно-української мезоекономіки за умовами, темпами і моделями кризового реструктурування й наступного економічного росту. Порівняльний аналіз економічного потенціалу великих міст українського Причорномор'я, що базується на урахуванні не тільки динаміки й обсягу, але «якості» економіки міста, її відповідності реаліям постіндустріальної моделі (табл. 1), свідчить, що в рамках багатополюсного економічного простору макрорегіону особливим

чином виділяється місто Одеса, що істотною мірою кореспондується із трансформацією його базових функцій і структури, із включенням у глобальні мережні взаємодії.

Таблиця 1
Динаміка питомої ваги великих міст в основних соціально-економічних показниках Причорноморського регіону, %

Показник	Місто	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Обсяг промислової продукції	Миколаїв	4,8	4,9	7,8	8,0	8,9	7,3	7,2	7,7	8,8	9,1
	Одеса	5,6	4,5	4,9	7,6	7,9	8,2	8,7	8,7	8,3	11,9
	Запоріжжя	11,5	11,7	11,3	10,9	11,2	11,9	11,9	12,3	10,3	10,9
	Херсон	2,7	2,3	2,7	2,6	2,4	2,0	1,8	2,0	1,8	2,0
Запровадження в дію житлових будинків	Миколаїв	5,5	6,2	6,3	6,5	5,7	8,3	8,5	8,3	9,3	9,8
	Одеса	7,3	8,2	7,7	8,2	8,0	8,5	8,4	8,6	9,6	10,3
	Запоріжжя	5,2	4,8	4,0	4,0	4,5	4,8	4,3	3,8	3,5	5,1
	Херсон	4,5	5,7	6,2	7,3	7,9	8,6	8,4	8,5	9,5	9,8
Оборот роздрібної торгівлі	Миколаїв	6,7	6,8	8,2	7,7	9,1	9,8	10,7	11,1	11,7	11,2
	Одеса	6,3	6,1	7,8	10,2	11,6	11,2	11,7	12,1	12,5	12,7
	Запоріжжя	8,2	8,1	7,9	7,9	7,8	7,7	7,7	7,9	8,3	8,8
	Херсон	3,1	3,1	3,2	3,1	3,3	2,9	2,8	2,7	2,9	2,8
Інвестиції в основний капітал	Миколаїв	1,7	2,9	4,0	6,7	5,4	3,6	4,0	5,4	9,4	9,6
	Одеса	4,5	3,8	4,0	3,3	4,6	6,8	7,6	5,4	8,4	8,7
	Запоріжжя	6,0	6,9	6,9	5,3	3,4	4,7	3,5	3,5	3,3	3,4
	Херсон	1,5	2,2	2,7	2,1	3,6	5,2	4,4	3,3	3,3	3,3

Еволюція господарського й поселенського середовища великих міст українського Причорномор'я характеризується різноспрямованими тенденціями: знаходженням адекватного геоекономічним реаліям господарського вигляду в процесі відновлення індустріального потенціалу, розвитку третинної сфери, нарощування комунікаційно-транспортних функцій, на фоні зростаючої залежності міської економіки від екзогенної ринкової кон'юнктури, корпоративних і урядових рішень, економічної маргіналізації значних шаблів міської спільноти; трансформації міського середовища, його якості в найважливіший ресурс і цільовий орієнтир міського розвитку й одночасної диференціації міського соціально-економічного простору, аспектною його деградації; формування єдиної загальноміської господарської й поселенської спільноти і її фрагментації під впливом інфраструктурних, економічних і інших причин. Пріоритетним фактором і індикатором економічного потенціалу великих міст Причорномор'я є прогресуюча локалізація в них транснаціонального бізнесу, глобального менеджменту й сектору послуг (фінансових, транспортних, туристсько-рекреаційних і ін.), а також генерування міською економікою власних мережних структур (торгівля, харчова промисловість та ін.).

Великі міста стають центрами інституціональної модернізації, чийм базовим компонентом і потужним стимулом економічного росту виступає випереджальне становлення ринку нерухомості. Особливості формування й територіальної організації економіки Причорномор'я створюють умови й визначають пріоритетність імпорту інститутів, що вкорінюються у великих

містах (приватної власності, конкуренції, підприємництва й ін.) на периферію, спричиняють необхідність становлення власне мезоекономічного інституту «великого міста» (у його іміджевому, нормативно-правовому, бюджетно-податковому й іншому аспектах), орієнтованого як на створення режиму найбільшого сприяння для випереджальної модернізації великих міст, так і на максимізацію господарських, рекреаційних, науково-освітніх і інших контактів обласних центрів з сільською периферією, яка безпосередньо тяжіє до великих міст, що, у свою чергу, вимагає концептуалізації й реалізації ідеї комплексного розвитку поселень у зоні впливу великого міста.

У *третьому розділі «Удосконалення механізмів регулювання просторового розвитку великого міста»* розроблено методи аналізу й регулювання просторового розвитку великого міста, обгрунтовано рекомендації із комплексного проектування просторового і соціально-економічного розвитку великого міста, запропоновано механізми територіального розвитку поселень у зоні впливу великого міста.

Просторовий розвиток ґрунтується на розумінні міста як єдності матеріального й соціального простору життєдіяльності міської спільноти, зміни в кожному з яких можуть бути ініційовані представниками різних груп інтересів (органів управління, інвесторів, забудовників, власників земельних ділянок, населення й ін.), що веде до необхідності розробки механізмів узгодження й регулювання їх взаємодії в границях локальних міських територій.

В результаті дослідження обгрунтовано, що управління просторовим розвитком не зводиться до механізмів регулювання діяльності великих інвесторів-збудовників. Воно також повинне враховувати інтереси локальних територіальних спільнот жителів, соціальний простір яких змінюється в результаті інвестиційно-будівельної діяльності, супроводжуваної суперечливими наслідками. З погляду розходжень у застосовуваних методах регулювання відносин влада-бізнес-населення виділено наступні типи управління: директивно-адміністративний тип – містобудівний підхід; бізнес-орієнтований тип – місторегулювання; соціально орієнтований тип – містоустрій. Обгрунтовано, що з позицій задоволення інтересів територіальних спільнот доцільний перехід до соціально орієнтованого типу управління.

Асинхронність змін у матеріальному й соціальному середовищі веде до диференціації міського простору (появи стагнуючих і швидкорозвинених, благополучних і депресивних територій). Виділення цих просторових утворень (локальних міських територій) як об'єктів управління необхідно у зв'язку з тим, що їх границі не збігаються ані з існуючим внутріміським адміністративно-територіальним поділом, ані з функціональними зонами генплану, ані з кадастровими границями земельних ділянок. Границі локальної міської території визначаються тісними соціально-економічними взаємозв'язками основних економічних суб'єктів, об'єднаних інтересами місця – спільного проживання, трудової діяльності, ведення бізнесу, організації дозвілля, що утворюють локальний соціум; виділення як основного об'єкту керуючого впливу з боку органів місцевого самоврядування саме

локальних міських територій, а не існуючих територіальних одиниць (кварталів, мікрорайонів, муніципальних районів), дозволяє здійснювати регулювання інвестиційно-будівельної діяльності з урахуванням диференціації соціального міського простору.

Обґрунтовано, що управління просторовим розвитком міста повинне ґрунтуватися на моделі соціально орієнтованого девелопменту локальних міських територій, що передбачає соціально-економічні, правові й організаційні механізми управління їх розвитком на основі партнерства різних економічних суб'єктів (місцевої влади, підприємців і населення) в інтересах розвитку локальних територіальних спільнот (рис. 2).

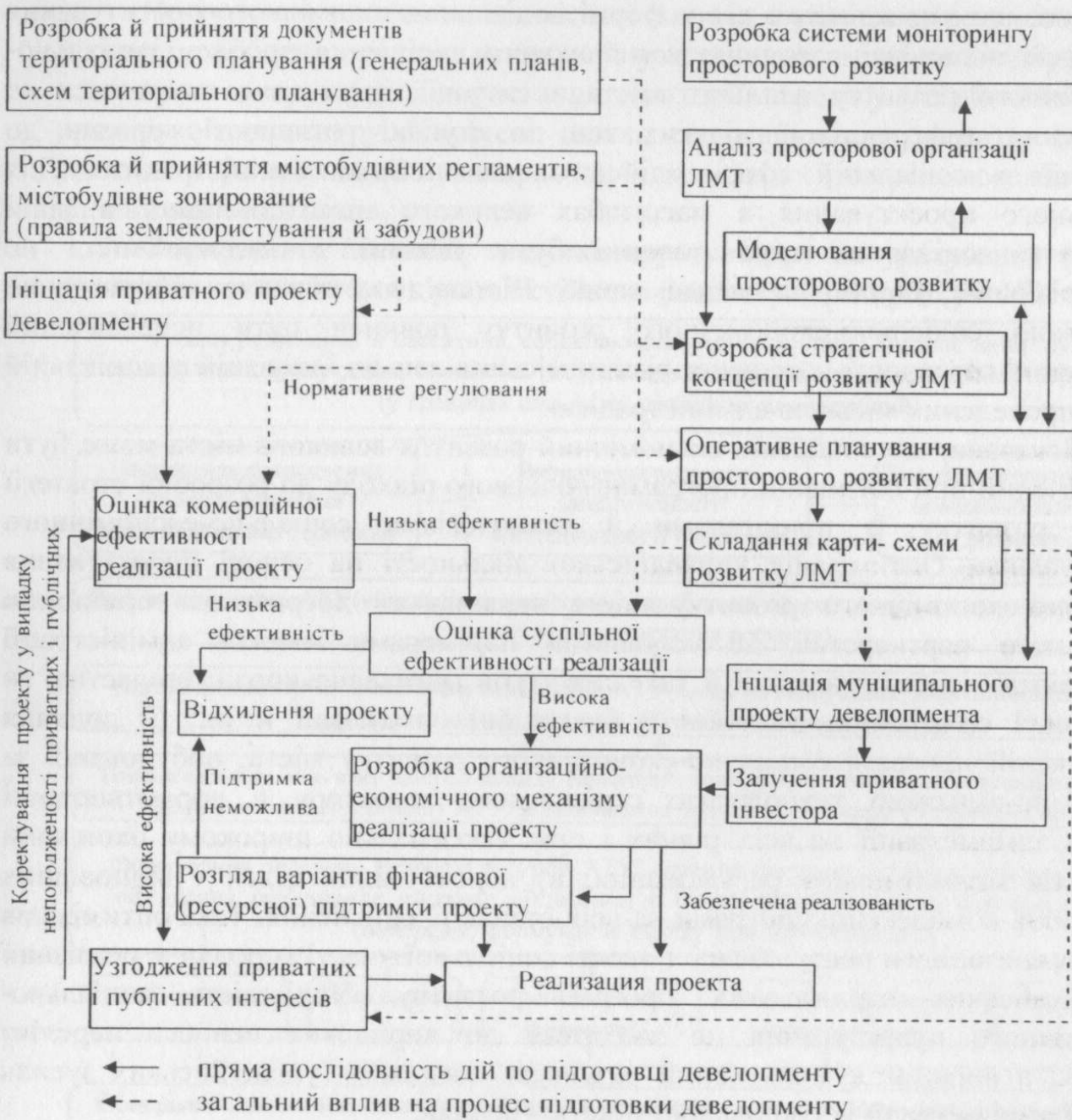

Рис. 2. Модель регулювання просторового розвитку на основі управління девелопментом локальної міської території

Методи девелопменту локальних міських територій, як соціально орієнтованої моделі регулювання просторового розвитку, принципово

відрізняються від девелопменту нерухомості, спрямованого на досягнення комерційної вигоди, пов'язаної з використанням вільних земельних ділянок, що супроводжується точковою забудовою й викликає ряд соціальних проблем (посилення диференціації соціального простору, зростаючу ринкову фільтрацію житла, ефект негативного сусідства й ін.). Девелопмент локальних міських територій пов'язаний з перетворенням як вільних, так і забудованих ділянок, спрямований на поліпшення умов спільного проживання всіх членів локального співтовариства.

Специфічні риси великого міста визначають доцільність широкого застосування в інтересах його соціально-економічного розвитку такого способу здійснення управлінської діяльності, як соціально-економічне проектування. Доведено, що управлінська дія у формі соціально-економічного проектування найбільше відповідає завданню комплексного вирішення проблем соціально-економічного розвитку великого міста в ситуації, коли воно спирається на проведення диференціації міських зон по ступені готовності городян до інновацій у соціальній сфері, здійснюваних міською адміністрацією. Для соціального проектування в масштабах великого міста дистанції в рівні добробуту соціальних груп повинні бути ув'язані з поділом міста по територіальній ознаці (на міські зони). Відповідно, міською комплексною програмою соціально-економічного розвитку повинен бути передбачений моніторинг готовності населення різних міських зон до інновацій у соціальній сфері, проведених міською адміністрацією.

Показано, що соціально-економічний розвиток великого міста може бути забезпечений при поєднанні програмно-цільового підходу до розробки стратегії такого розвитку із принципами й технологіями соціально-економічного проектування. Оптимізація управлінської діяльності на основі проектування соціально-економічного розвитку міста включає а) дотримання принципів соціального партнерства, де основними партнерами міської адміністрації виступають бізнес-організації й такі структури громадянського суспільства, як громадські об'єднання, релігійні й благодійні організації й ін.; б) додання комплексній програмі соціально-економічного розвитку міста, побудованої за програмно-цільовою технологією стрижневого характеру в нормотворчості міської адміністрації на всіх рівнях і при максимально широкому охопленні предметів нормативного регулювання; в) коректування цілей і відповідних показників комплексної програми на всіх етапах її здійснення. Така оптимізація веде до поетапного росту обсягу і якості соціальної участі городян у реалізації загальноміських стратегічних програм розвитку. Успішність соціально-економічного проектування не зводиться до вирішення певного переліку завдань, а виражає кумулятивний результат поєднання управлінських зусиль міської адміністрації із соціальною участю городян.

Приміські території, будучи невід'ємною частиною міської агломерації, одночасно представляють об'єкт адміністративно-господарської діяльності й управління місцевих органів влади, внаслідок чого спостерігається зіткнення інтересів, обумовлених, з одного боку, потребами міста, з іншого боку - необхідністю забезпечення життєдіяльності муніципальних утворень.

Дослідженнями встановлені показники-індикатори, що дозволяють, по-перше, виділити загальну територію, що належить до приміської зони, по-друге, диференціювати ступінь і інтенсивність впливу міста підзонами сильного, середнього й слабого впливу. Структура показників, що характеризують соціально-економічний потенціал територій, доходи місцевих бюджетів муніципальних утворень, дозволяє визначити значимість критеріїв формування поселень у розрізі зон впливу міста, виявити пріоритетні напрямки в поліпшенні умов життєдіяльності населення. Обґрунтовано доцільність застосування методики бальної оцінки в розробці заходів і обґрунтуванню рішень, спрямованих на підвищення рівня соціально-економічного розвитку населених пунктів.

Проведення зонування приміської зони за ступенем впливу міста й аналіз у розрізі виділених підзон виявили й узагальнили зміни, що відбуваються й намітилися в структурі використання території, перевагу тієї або іншої функції приміського простору. Намічено шляхи територіального розвитку приміської зони, дані рекомендації з використання земельних ресурсів поселень у зонах впливу великого міста.

Формування поселень повинне ґрунтуватися на урахування комплексу критеріїв, що визначають умови стійкого розвитку територій (рис. 3).

Рис. 3. Методична послідовність формування територій поселень у зоні впливу великого міста

Виявлено значимість просторових, соціальних, економічних, демографічних, екологічних факторів у розрізі зон впливу міста, під дією яких розвиваються території, що дозволяє більш виважено підійти до формування поселень, урахувати наявність власних трудових, матеріальних, фінансових ресурсів населених пунктів, адаптувати функціонування поселень до потреб міста. Підкреслюється особлива важливість земельних ресурсів як просторового базису для реалізації потреб міста й істотного джерела доходу місцевих бюджетів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоноване нове вирішення важливого наукового і практичного завдання – формування механізмів регулювання просторового розвитку великого міста. Отримані наукові результати дають можливість зробити наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного характеру:

1. Просторовий розвиток міста – це динамічний процес зміни його внутрішньої соціально-економічної структури у напрямку її вдосконалення та раціоналізації. Просторовий розвиток міста повинен розглядатися із двох сторін: як процес змін у матеріально-речовинній структурі міста та як процес змін у соціально-економічних відносинах. Розбіжність цих процесів (по швидкості, тривалості, локалізації й т.д.) викликає протиріччя між потребами місцевого соціуму в локальних суспільних благах і можливістю їх задоволення (за якістю й кількістю) існуючим міським середовищем, вирішення яких викликає необхідність розробки відповідних регулюючих механізмів просторового розвитку.

2. Обґрунтовано концепцію просторового розвитку великого міста як системного елементу національного і регіонального економічного простору і як ситуаційного локалізатора інноваційного орієнтиру розвитку економік міст, що дозволило розкрити функціональний взаємозв'язок соціального, економічного і екологічного розвитку в єдиній просторовій компоненті розвитку локалізованих підсистем господарювання великих міст. Цілісність просторового розвитку великого міста досягається шляхом збалансування, відкритості, адаптивності структур простору, які містять неоднорідні складові, здатні до прояву дезінтеграційних функцій. Такий підхід дозволяє встановити ступінь незалежності великого міста, сформулювати й запропонувати заходи щодо оптимізації просторового розвитку в контексті місцевого самоврядування.

3. В результаті дослідження уточнені з позицій регіонального релятивізму теоретичні уявлення про мезоекономічний феномен «великого міста», про принципи й критерії його ідентифікації. Обґрунтовано взаємозв'язок розвитку міських поселень із їх позиціонуванням в територіально-господарському контексті. Показано, що, опираючись на сукупність конкретних регіонально-локалізованих умов і ресурсів і формовану систему мережних взаємодій, великі міста виступають епіцентрами й продуцентами глобалізаційних тенденцій, фактором модернізації й розвитку всієї мезоекономіки в цілому. Виявлено діалектичний взаємозв'язок детермінант і пріоритетів глобалізації й регіоналізації в еволюції економіки великих міст, що проявляється в їх залежності й від власної «якості» (інституціональної, інфраструктурної та ін.) і від економічного потенціалу контрольованої периферії, що кореспондується з інтегрованістю мезоекономіки у світогосподарські процеси.

4. В результаті дослідження обґрунтовано, що управління просторовим розвитком повинне враховувати інтереси локальних територіальних спільнот жителів, соціальний простір яких змінюється в результаті інвестиційно-будівельної діяльності, супроводжуваної суперечливими наслідками. З погляду розходжень у застосовуваних методах регулювання відносин влада-бізнес-населення виділено наступні типи управління: директивно-адміністративний тип – містобудівний підхід; бізнес-орієнтований тип – місторегулювання; соціально орієнтований тип – містоустрій. Обґрунтовано, що з позицій задоволення інтересів територіальних спільнот доцільний перехід до соціально орієнтованого типу управління.

5. Асинхронність змін у матеріальному й соціальному середовищі веде до диференціації міського простору (появи стагнуючих і швидкокорозвинених, благополучних і депресивних територій). Виділення цих просторових утворень (локальних міських територій) як об'єктів управління необхідно у зв'язку з тим, що їх границі не збігаються ані з існуючим внутріміським адміністративно-територіальним поділом, ані з функціональними зонами генплану, ані з кадастровими границями земельних ділянок. Границі локальної міської території визначаються тісними соціально-економічними взаємозв'язками основних економічних суб'єктів, об'єднаних інтересами місця – спільного проживання, трудової діяльності, ведення бізнесу, організації дозвілля, що утворюють локальний соціум; виділення як основного об'єкту керуючого впливу з боку органів місцевого самоврядування саме локальних міських територій, а не існуючих територіальних одиниць (кварталів, мікрорайонів, муніципальних районів), дозволяє здійснювати регулювання інвестиційно-будівельної діяльності з урахуванням диференціації соціального міського простору.

6. Обґрунтовано, що управління просторовим розвитком міста повинне ґрунтуватися на моделі соціально орієнтованого девелопменту локальних міських територій, що передбачає соціально-економічні, правові й організаційні механізми управління їх розвитком на основі партнерства різних економічних суб'єктів (місцевої влади, підприємців і населення) в інтересах розвитку локальних територіальних співтовариств. Методи девелопменту локальних міських територій, як соціально орієнтованої моделі регулювання просторового розвитку, принципово відрізняються від девелопменту нерухомості, спрямованого на досягнення комерційної вигоди, пов'язаної з використанням вільних земельних ділянок, що супроводжується точковою забудовою й викликає ряд соціальних проблем (посилення диференціації соціального простору, зростаючу ринкову фільтрацію житла, ефект негативного сусідства й ін.). Девелопмент локальних міських територій пов'язаний з перетворенням як вільних, так і забудованих ділянок, спрямований на поліпшення умов спільного проживання всіх членів локальної спільноти.

7. Специфічні риси великого міста визначають доцільність широкого застосування в інтересах його соціально-економічного розвитку такого способу здійснення управлінської діяльності, як соціально-економічне проектування. Доведено, що управлінська дія у формі соціально-економічного проектування найбільше відповідає завданню комплексного вирішення проблем соціально-економічного розвитку великого міста в ситуації, коли воно спирається на проведення диференціації міських зон по ступені готовності городян до інновацій у соціальній сфері, здійснюваних міською адміністрацією. Для соціального проектування в масштабах великого міста дистанції в рівні

добробуту соціальних груп повинні бути ув'язані з поділом міста по територіальній ознаці (на міські зони). Відповідно, міською комплексною програмою соціально-економічного розвитку повинен бути передбачений моніторинг готовності населення різних міських зон до інновацій у соціальній сфері, проведених міською адміністрацією.

8. Показано, що соціально-економічний розвиток великого міста може бути забезпечений при поєднанні програмно-цільового підходу до розробки стратегії такого розвитку із принципами й технологіями соціально-економічного проектування. Оптимізація управлінської діяльності на основі проектування соціально-економічного розвитку міста включає а) дотримання принципів соціального партнерства, де основними партнерами міської адміністрації виступають бізнес-організації й такі структури громадянського суспільства, як громадські об'єднання, релігійні й благодійні організації й ін.; б) додання комплексній програмі соціально-економічного розвитку міста, побудованій за програмно-цільовою технологією стрижневого характеру в нормотворчості міської адміністрації на всіх рівнях і при максимально широкому охопленні предметів нормативного регулювання; в) коректування цілей і відповідних показників комплексної програми на всіх етапах її здійснення. Така оптимізація веде до поетапного росту обсягу і якості соціальної участі городян у реалізації загальноміських стратегічних програм розвитку. Успішність соціально-економічного проектування не зводиться до вирішення певного переліку завдань, а виражає кумулятивний результат поєднання управлінських зусиль міської адміністрації із соціальною участю городян.

9. Встановлено, що приміські території, будучи невід'ємною частиною міської агломерації, одночасно представляють об'єкт адміністративно-господарської діяльності й управління місцевих органів влади, внаслідок чого спостерігається зіткнення інтересів, обумовлених, з одного боку, потребами міста, з іншого боку - необхідністю забезпечення життєдіяльності муніципальних утворень. Дослідженнями встановлені показники-індикатори, що дозволяють, по-перше, виділити загальну територію, що належить до приміської зони, по-друге, диференціювати ступінь і інтенсивність впливу міста підзонами сильного, середнього й слабого впливу. Структура показників, що характеризують соціально-економічний потенціал територій, доходи місцевих бюджетів муніципальних утворень, дозволяє визначити значимість критеріїв формування поселень у розрізі зон впливу міста, виявити пріоритетні напрямки в поліпшенні умов життєдіяльності населення. Обґрунтовано доцільність застосування методики бальної оцінки в розробці заходів і обґрунтування рішень, спрямованих на підвищення рівня соціально-економічного розвитку населених пунктів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Пандас А.В. Сегментирование в регулировании использования городских территорий / А.В. Пандас // Науковий вісник ОНЕУ. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – 2010. – №17 (118). – С.111-122. (Особистий внесок: розкрито особливості сегментування для регулювання використання міських територій).

2. Пандас А.В. Понятійний апарат у регулюванні використання територіальних ресурсів / А.В. Пандас // Сталій розвиток економіки. – Хмельницький, 2013. – Вип.1 [18]. – С.170-176. (*Особистий внесок: проаналізовано стан і особливості удосконалення понятійного апарату регулювання використання ресурсів великого міста*).

3. Пандас А.В. Рациональное использование городских земельных ресурсов / І.Г.Гречановська, А.В. Пандас // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 9. Т.2. – С. 170-174. (*Особистий внесок полягає у визначенні шляхів раціоналізації використання міських земельних ресурсів*).

4. Пандас А.В. Простір і просторовий розвиток великого міста / В.Ф. Семенов, А.В. Пандас // Вісник Одеського національного університету ім.І.І.Мечникова. Економіка. – Одеса, 2014. – Том 19, Випуск 2/4. – С. 212-216. (*Особистий внесок: проаналізовано погляди вітчизняних і зарубіжних вчених і запропоновано авторське визначення понять „простір” і просторовий розвиток*).

5. Пандас А.В. Комплексна реалізація можливостей просторового потенціалу міста / В.Ф.Семенов, А.В.Пандас //Економічний аналіз»: зб. наук. праць. Том 17. №1. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2014. – С. 99-104. (*Особистий внесок: виконана оцінка різних видів потенціалу великого міста*).

6. Пандас А.В. Regulation sustainable spatial development of cities // В.Ф.Семенов, А.В.Пандас / French Journal of Scientific and Educational Research. – 2014. – No.2. (12). – Volume I. “ParisUniversityPress”. – Paris, 2014. – P.271-275. (*Особистий внесок: обґрунтовано особливості та та необхідність державного регулювання просторового розвитку міста*).

7. Пандас А.В. Регулювання розвитку потенціалу міста шляхом зонування його простору / В.Ф.Семенов, А.В.Пандас / Молодий вчений. – 2015. – №2 (17). – С. 46-50. (*Особистий внесок здобувача полягає у розробці пропозицій щодо зонування території міста*).

8. Пандас А.В. Функціональне зонування як інструмент регулювання просторового потенціалу великого міста / В.Ф.Семенов, А.В. Пандас // Економіка. Реалії часу. – 2015. – №7 (17). – С.132-136. (*Особистий внесок: надані рекомендації щодо функціонального зонування просторового потенціалу великого міста*).

Матеріали конференцій та статті в інших виданнях:

9. Пандас А.В. Оценочные параметры рынка недвижимости / А.В. Пандас // Европейська наука ХХІ століття – 2009: матеріали 5-ой Международной научно-практической конференции. – Пшемшль: Наука и студия, 2009. – С.3-5.

10. Пандас А.В. Управление использованием территорий городских поселений / И.Г. Гречановская, А.В. Пандас // Управління проектами в умовах транзитної економіки: матеріали 2-ї Української науково-практичної конференції. Том 2. – Одеса: ОДАБА, 2011. – С.33-36.

11. Пандас А.В. Предпосылки формирования проекта развития территории города Одессы / А.В. Пандас // Матеріали міжвузівської науково – практичної конференції. – ОДАБА. – 2011. – №3. – С.140-146.

12. Пандас А.В. Городские территории как объект инвестирования / А.В. Пандас // Украина и глобальная экономика: теория и практика хозяйствования: материалы 7 Международной научно-практической

конференции (11-12 ноября 2011 года). – Симферополь: ДИАЙПИ, 2011. – С. 96-97.

13. Пандас А.В. Системность и комплексность в управлении пространственным развитием города / В.Ф.Семенов, А.В. Пандас // Проблемы и перспективы развития эк-их наук в XXI веке. – Москва, 2014. – С.97-100.

АНОТАЦІЯ

Пандас А.В. Механізми регулювання просторового розвитку великого міста. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2015.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методичних засад і розробці практичних рекомендацій з формування механізмів регулювання просторового розвитку великого міста.

Обґрунтовано концепцію регулювання просторового розвитку великого міста, що базується на моделі соціально-орієнтованого девелопменту локальних міських територій, заснованій на принципах приватно-суспільного партнерства (влади, бізнесу, населення), що дозволяє ув'язати процеси просторового розвитку міста з інтересами розвитку локальних територіальних спільнот.

Удосконалено методичні засади комплексного соціально-економічного проектування просторового розвитку великого міста, запропоновано критерії класифікації основних типів управління просторовим розвитком, розроблено методичний підхід до оцінки соціально-економічного потенціалу приміських територій. Обґрунтовано науково-практичні засади формування комплексної програми соціально-економічного розвитку великого міста.

Ключові слова: просторовий розвиток, велике місто, міські території, територіально-господарська система, приватно-суспільне партнерство, соціально-економічне проектування, механізми регулювання.

АННОТАЦИЯ

Пандас А.В. Механизмы регулирования пространственного развития крупного города. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 - развитие производительных сил и региональная экономика. - Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2015.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических основ и разработке практических рекомендаций по формированию механизмов регулирования пространственного развития крупного города.

Обоснована концепция пространственного развития крупного города как системного элемента национального и регионального экономического пространства и как ситуационного локализатора инновационного ориентира развития экономик городов, что позволило раскрыть функциональную взаимосвязь социального, экономического и экологического развития в единой пространственной компоненте развития локализованных подсистем хозяйства крупных городов.

В результате исследования уточнены с позиций регионального релятивизма теоретические представления о мезоэкономическом феномене «большого города», о принципах и критериях его идентификации. Обоснована взаимосвязь развития городских поселений с их позиционированием в территориально-хозяйственном контексте.

Обосновано, что управление пространственным развитием города должно основываться на модели социально ориентированного девелопмента локальных городских территорий, которая предусматривает социально-экономические, правовые и организационные механизмы управления их развитием на основе партнерства различных экономических субъектов (местных властей, предпринимателей и населения) в интересах развития локальных территориальных сообществ. Девелопмент локальных городских территорий связан с преобразованием как свободных, так и застроенных участков, и направлен на улучшение условий совместного проживания всех членов локального сообщества.

Доказано, что управленческое действие в форме социально-экономического проектирования наиболее соответствует задаче комплексного решения проблем социально-экономического развития крупного города в ситуации, когда оно опирается на проведение дифференциации городских зон по степени готовности горожан к инновациям в социальной сфере, осуществляемых городской администрацией. Для социального проектирования в масштабах большого города дистанции в уровне благосостояния социальных групп должны быть увязаны с разделением города по территориальному признаку (на городские зоны). Соответственно, городской комплексной программой социально-экономического развития должен быть предусмотрен мониторинг готовности населения различных городских зон к инновациям в социальной сфере, проведенных городской администрацией.

Показано, что социально-экономическое развитие большого города может быть обеспечено при сочетании программно-целевого подхода к разработке стратегии такого развития с принципами и технологиями социально-экономического проектирования. Оптимизация управленческой деятельности на основе проектирования социально-экономического развития города включает: соблюдение принципов социального партнерства, где основными партнерами городской администрации выступают бизнес-организации и такие структуры гражданского общества, как общественные объединения, религиозные и благотворительные организации и др.; придание комплексной программе социально-экономического развития города, построенной по программно-целевой технологии стержневого характера в нормотворчестве городской администрации на всех уровнях и при максимально широком охвате предметов нормативного регулирования; корректировку целей и соответствующих показателей комплексной программы на всех этапах ее осуществления. Такая оптимизация ведет к поэтапному росту объема и качества социального участия горожан в реализации общегородских стратегических программ развития. Успешность социально-экономического проектирования не сводится к решению определенного перечня задач, а выражает кумулятивный результат сочетания управленческих усилий городской администрации с социальной активностью горожан.

Установлено, что пригородные территории, являясь неотъемлемой частью городской агломерации, одновременно представляют объект административно-хозяйственной деятельности и управления местных органов власти, в результате чего наблюдается столкновение интересов, обусловленных, с одной стороны, потребностями города, с другой - необходимостью обеспечения жизнедеятельности муниципальных образований. Исследованиями установлены показатели-индикаторы, позволяющие, во-первых, выделить общую территорию, принадлежащую к пригородной зоне, во-вторых, дифференцировать степень и интенсивность воздействия города подзонами сильного, среднего и слабого влияния. Структура показателей, характеризующих социально-экономический потенциал территорий, доходы местных бюджетов муниципальных образований, позволяет определить значимость критериев формирования поселений в разрезе зон влияния города, выявить приоритетные направления в улучшении условий жизнедеятельности населения. Обоснована целесообразность применения методики балльной оценки в разработке мероприятий и обоснования решений, направленных на повышение уровня социально-экономического развития населенных пунктов.

Ключевые слова: пространственное развитие, большой город, городские территории, территориально-хозяйственная система, частно-общественное партнерство, социально-экономическое проектирование, механизмы регулирования.

SUMMARY

Pandas A.V. Mechanisms of regulation of spatial development of the city. - Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.05 - the development of productive forces and regional economy. - Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, 2015.

The thesis is devoted to theoretical and methodological grounding principles and develop practical recommendations on the formation mechanisms of regulation of spatial development of the city.

The concept of spatial regulation of the big city, based on the model of socially-oriented local real estate development of urban areas based on the principles of public-private partnerships (government, business, public), which allows to link the spatial development of the city with the interests of local territorial communities .

Methodical principles of complex socio-economic spatial design of a large city, the criteria of classification of the main types of management spatial development, the methodical approach to assessing the social and economic potential suburban areas. Grounded scientific and practical bases of formation of complex socio-economic development of the city.

Keywords: spatial development, big city, urban areas, territorial and economic system, private-public partnership, socio-economic planning, regulatory mechanisms.